WILHELM MARSTRAND

HANS KUNST OG LIV

VED TH. OPPERMANN

G. E. C. GADS FORLAG — KJØBENHAVN MCMXX

2 00

Gustav [illegible]

bought in Philadelphia Nov 193[illegible]

WILHELM MARSTRAND

HANS KUNST OG LIV
I BILLEDER OG TEKST

VED TH. OPPERMANN

G. E. C. GADS FORLAG · KJØBENHAVN MCMXX

WILHELM MARSTRAND

WILHELM MARSTRAND

HANS KUNST OG LIV
I BILLEDER OG TEKST

VED TH. OPPERMAÑN

G. E. C. GADS FORLAG · KJØBENHAVN MCMXX

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR), KJØBENHAVN

ROMERSKE LANDBOERE I EN VIGNE.

Som Menneske og som Kunstner hørte Wilhelm Marstrand helt hjemme i det borgerlige 19de Aarhundrede, hvis sociale Forskydninger i mangt og meget dannede Baggrunden for hans Udvikling. I hans Sind brødes stærke Modsætninger; han svingede fra det dagligdags til det ophøjede; han kunde omfatte sine Medmennesker med den største Varme, men han kunde ogsaa trættes ved dem; han havde Lune, men kunde være lunefuld; Munterhed og Tungsind skiftede hos ham som Sol og Regn i April. Hans Inspirationer kom som Solglimt fra en Himmel, over hvilken Skyerne jages af Blæsten; ofte var han ude af Stand til at fastholde dem i det gennemførte Arbejde; det blev mest i Tegninger, Skitser og Udkast, at han fuldtud gjorde sig gjældende. Marstrand var en sjælden alsidig Aand, der spillede paa mangfoldige Strenge. Næst Thorvaldsen er han Danmarks rigest udstyrede Kunstner. Men medens Thorvaldsen var den sejrsæle, blev Marstrand nærmest at ligne med en Titan, der med ubøjeligt Mod kæmpede for at naa høje Maal. Heldet fulgte ham ikke altid; men i hans bedste Arbejder er der Bud fra den Aandens Herlighed, som hin gamle Vismand skattede højere end Kongedømmer og Troner.

* * *

Wilhelm Marstrands Fader, Jacob Marstrand, var et mærkeligt higende Menneske, en udpræget Kunstnernatur og meget af en Tusindkunstner.

Hans Liv blev omskifteligt som faa. Han var fra Trondhjem, kom som Huslærer til Danmark, hvor han snart blev Vejassistent. Paa Grundlag af sine Iagttagelser af Vognhjulenes Bearbejdning af Vejenes Pløre konstruerede han en Brødæltemaskine, hvad der førte til, at han blev Bager i Kjøbenhavn. Her virkede han i øvrigt som Opfinder, Musiker, Forfatter og havde desuden mange andre Jern i Ilden, ja fik endog i Samarbejde med Eckersberg indrettet et offentligt tilgængeligt Panorama i sin Gaard i Silkegade. Jacob Marstrand begyndte paa bar Bund, svang sig som Bager op til betydelig Velstand, førte stort Hus, men forsømte efterhaanden Bageriet, saa at han ved sin Død 1829 stod paa Fallittens Rand. Wilhelm Marstrands Moder, en Provstedatter fra Holbæk, var af en ganske anden Støbning. Med fast Haand styrede hun sine fem Sønner, sine vilde Drenge, og taalte ingen Klynken. Ved Mandens Død ansøgte hun Frederik VI om en lille Pension, som hun fik tilligemed et Raad om at fragaa Arv og Gæld i Mandens Bo. Hun fulgte dog ikke Raadet, men klarede alt. I Væsen og Fremfærd var det en djærv Kone, som i Modsætning til Manden kun lagde ringe Vægt paa ydre Glans.

Wilhelm Marstrand er født i Kjøbenhavn den 24nde December 1810. Han tog Arv efter begge Forældrene. Faderens Kunstnersind kom hos ham til fuld Udfoldelse; men den Gamles Mangel paa Evne til at begrændse sig fulgte til en vis Grad med. Moderens Kraft og Djærvhed blev i rigt Maal Sønnen til Del; dog ogsaa her var der et men: han undgik ikke det Tungsind, som i Moderens Ungdom nær havde lagt hendes Liv øde.

Tidligt fandt Marstrand sit rette Virkefeldt. Det var Eckersberg, som beseglede hans Skæbne og overbeviste Faderen om, at Drengen burde gaa Kunstnervejen. 15 Aar gammel begyndte han at tegne paa Kunstakademiet. Efter et Aars Forløb blev han optaget paa Eckersbergs Malerstue. Hans Gennemgang af Akademiets Skoler var hverken hastig eller straalende. Arbejdet paa egen Haand gled lettere for ham. Her kunde han, saavel som Kammeraterne, udnytte det solide Grundlag, Eckersberg havde givet dem at bygge paa, gennem Opøvelsen i solid Tegning og i en gennemprøvet Teknik. Ligesom sine Samtidige, de noget ældre Venner Constantin Hansen, Købke og Roed, excellerede Marstrand til at begynde med i smaa Portrætter. Med dem tilfredsstilledes et Krav i Tiden og hos det borgerlige Samfund, hvorfra de selv var udgaaet. Marstrands Ungdomsarbejder paa dette Omraade hæver sig gennemgaaende ikke over det pæne; men der er Undtagelser, endog straalende. Fremfor alt gælder det Skildringen af Arkitekten M. G. Bindesbøll. Det ses straks, at han er den beundrede Ven.

Alle hans Ejendommeligheder er opfattet med den største Varme og gengivet med gnistrende Friskhed. Gennem Foredragets overordentlige Sikkerhed understreges og uddybes en Mængde karakteristiske Detailler fra Haarets Fald, Øjnenes Bygning til Spillet omkring Munden. Overalt mærkes det Skælmeri og den Livsglæde, som var ejendommelig for hin Tids Unge. Betegnende er det, at mange Aar efter M. G. Bindesbølls Død beklagede

ET MUSIKALSK AFTENSELSKAB.
Frederiksborg Museet.

hans Enke, at Sangen og Munterheden, der altid havde præget Sammenkomsterne mellem Mandens Kammerater, ikke genfandtes hos Sønnen Thorvald Bindesbølls Venner.

Gennem Faderens Forretningsven Grosserer Waagepetersen fik Marstrand sin første større Bestilling — »Det musikalske Aftenselskab«. Billedet, der er malet 1834, hænger nu paa Frederiksborg og gør den 24aarige Kunstner den største Ære. Fordelingen af de mange Herrer i Musiksalen falder naturlig, ligesaa Indblikket i Kabinettet, hvor Husets Frue og Børn er samlede. Hel-

heden har en fornem afdæmpet Holdning; alt er omhyggelig sammenstemt; Karakteristiken af de tilstedeværende er paa samme Gang træfsikker og diskret; Tidens urbane Tone har udelukket enhver uforbeholden Meningsytring. Det er dog lykkedes Marstrand i al Stilfærdighed at fremhæve de to, som utvivlsomt har staaet hans Hjærte nærmest: Weyse, der sidder ved

HUSVENNEN.

Flygelet, og Eckersberg, der staar yderst til Venstre. Det kunstnerisk nye i Billedet maa navnlig søges i den maleriske Lysvirkning. Paa dette Omraade var Marstrand dog ikke banebrydende; men han havde med Held bygget videre paa det Grundlag, som Maleren W. Bendz havde skabt i sit i 1828 udstillede »Tobaksselskab«. Koloristisk virker Marstrands Aftenbillede behageligt, men særdeles forsigtigt. I det to Aar senere malede Waagepetersenske Familiebillede er Farveholdningen baade dristigere og mere personlig. Disse to Arbejder bestyrkede det Haab, som Marstrands mere indsigtsfulde

Venner og Velyndere nærede for hans Fremtid; men det var ikke disse Billeder, der gjorde mest Lykke i hans Samtid. Dette var mærkeligt nok forbeholdt hans langt ringere Genremalerier, hvis Fortælling altid bevæger sig i en yderst dagligdags Forestillingskreds, og hvis Indhold som Regel egner sig bedre til at gives gennem det skrevne Ord. De virker nærmest som Illu-

ARKITEKTEN M. G. BINDESBÖLL.
Statens Museum for Kunst.

strationer til uskrevne Smaa-Romaner; Beskueren bliver dog heldigvis skaanet for selve Romanerne, der, efter alle Solemærker at dømme, vilde have været yderst trivielle. Det er i disse Arbejders Letfattelighed og solide Udførelse, at Aarsagen til deres Popularitet i alt væsentligt maa søges. Deres Mennesker er som Regel mere konstruerede end sete. I Redegørelsen for det ydre Apparat, de Gader og Interiører, der danner Baggrunden for de skildrede Scener, viser den unge Marstrand sig altid som Eckersbergs dygtige Lærling; de røber næsten overalt en intelligent og omhyggelig Iagttager,

der har tilegnet sig Mesterens Teknik. Flere af disse Arbejder vidner desuden om et fremragende, men endnu ikke helt udviklet Kompositionstalent, der med paafaldende Frihed og Lethed formaar at tumle med et større Antal Figurer. Som et af de mest betegnende kan anføres »Husvennen«. Fortællingen er vulgær; — under et intetsigende Paaskud faar Husvennen Ægtemanden til at fare i Tøjet og jage afsted; — det er Udførelsen, som bærer Værket. Der er gjort tilforladeligt Rede for de forskellige Typer. Den koldt beregnende Ven, den troskyldige Ægtemand, den underfundige Hustru og den enfoldige Tjenestepige er hver især taget paa Kornet. Rent koloristisk set ejer dette farverige lille Billede vægtige Egenskaber. Med Rette har Karl Madsen i sit store Værk om Marstrand fremhævet det milde og fine Sammenspil mellem Stuens brungule Vægge, Ægtemandens rosarøde Vest og lyseblaa Benklæder, mellem Konens gule Trøje og den grønne Skærm foran Himmelsengen.

Ved Siden af at være en meget flittig Kunstner, der tidligt kunde ernære sig selv, var Marstrand vennesæl og glad med de glade. Var han ikke med i Laget, manglede der en uundværlig. For Bindesbøll var det en sand Befrielse, da Marstrand kom til Rom »og man igjen kunde begynde at leve lidt lystigt«. Hans Lystighed kunde dog tit slaa over i det voldsomme; blandt Venner kaldtes han Bersærken. I Virkeligheden tog Marstrand sig ikke Livet let. Smukt træder det frem i et Brev, han i 1836, kort før han rejste udenlands, sendte sin yngre Broder Troels: han dvæler ved den betydningsfulde Tid, som nu forestaar ham; hidtil havde han maattet male for Brødet, nu gjaldt det om at udnytte de fire Rejseaar til Studiets Bedste, og han fortsætter: »Man lever ikke her i Verden for sin egen Skyld; vi skulle dele vort Meget med Andre og virke med Andre til Fuldkommenhed — —. Altid maa man have for Øiet, at danne sig til at træde i Virksomhed med Andre, og for at kunne gjøre det med den nødvendige Kraft, maa man bevare sig sund og stærk, (paa) Sjæl og Legeme.«

Som alt antydet var Marstrands Gennemgang af Akademiets Skoler langtfra kronet med Held. I 1833 konkurrerede han til den lille Guldmedaille; Opgaven var »Flugten til Ægypten«. Medaillen fik han ikke; kun en Opmuntring blev ham til Del. Da han i 1835 gentog Forsøget, blev Resultatet endnu ugunstigere: hans Fremstilling af »Odysseus og Nausikaa« kom slet ikke i Betragtning. Marstrands Hu stod forøvrigt nu til snarest at komme til det forjættede Land, til Rom, hvor alt en Del af hans nærmeste Kammerater var samlede. Trods Uheldene ved Medaillekonkurrencerne gav Akademiet ham den for Rejsestipendiets Opnaaelse nødvendige Anbefaling endog i en særdeles opmuntrende Form — »det havde fundet sig overrasket

ved hans Talents Ejendommeligheder — — og fandt ham moden og heldig forberedt til en Udenlandsrejse.« Den 8de August 1836 drog han afsted.

* * *

Opholdet i Rom fik gennemgribende Betydning for Marstrand. Dér mødte han Thorvaldsen. Han blev betaget. — »Som en Løve seer han virkelig ud den

SCENE AF OKTOBERFESTEN I ROM.
Thorvaldsens Museum.

gamle Karl«. — »Der sidder et Ansigt paa ham, som er af de siældne«. — »Det er en Lyst at see ham arbejde det ene skiønnere end det andet«. Samtidig havde han dog skarpt Blik for den store Mands virkelige og formentlige Svagheder. Forklaringen fandt han i nogle Tilfælde i det forløsende Ord: »Manden bliver gammel«. Men Thorvaldsens Kunst var ikke gammel. For Marstrand blev den en Aabenbaring af nye Vidder, af nye Skønhedsriger. Eckersbergs Krav om nøjagtigt Naturstudium, udført Ansigt til Ansigt med Naturen, mistede sin absolutte Gyldighed for ham. Der fremvoksede en Trang hos ham til at skildre Mennesket i dets eviggyldige Skønhed, til at

2*

hæve det ud af Tilfældighedernes Verden op i de almengyldige Idealers. I Forbindelse hermed udviklede hans plastiske Sans sig gennem hans Medleven i Thorvaldsens Kunst, samtidig med at hans Interesse for den individuelle Form og Bevægelse svækkedes; det, som han nu lagde Vægt paa at faa frem, var det statuariske og det rytmiske i Stilling, Linie og Bevægelse. Thorvaldsens Indflydelse paa Marstrand understøttedes sandsynligvis af en fælles Glæde over Dans. I Thorvaldsens Kunst indtager dansende Skikkelser netop i Trediverne en fremskudt Plads; noget lignende er Tilfældet for Marstrands Vedkommende. I hans Tegninger, Studier og Billeder fra det første Ophold i Rom er Tallet paa dansende, Gamle saavel som Unge, Legio. At det almenmenneskelige i og efter denne Periode kom til at spille saa stor en Rolle for Marstrand, kan maaske ogsaa noget forklares af, at hans lyse Forstand ikke tillod ham at indbilde sig, at han virkelig kendte Italienerne. Han var fuldt paa det Rene med, at han som Fremmed kun kunde faa fat i Overfladen, og han saa klart, at der krævedes et meget langt Ophold i Italien for at »komme til at præstere andet end disse sædvanlige Billeder, hvor det egentlig kun er Snittet paa Klæderne, der er italiensk«. Men det maa ikke overses, at Marstrand i Maaden, hvorpaa han nu og senere søgte det almengyldige, begik en Grundfejl, som kom til at svie haardt til ham, idet den var Aarsag til, at han i en Del Arbejder forpassede Maalet. Han troede, at han kunde naa frem, hvor han ikke forstod det Enkelte til Bunds. Men det er en Lov, som gælder for Kunst saavel som for Videnskab, at man kun kan faa Tag i det Almengyldige gennem et omfattende og dybtgaaende Kendskab til det Enkelte. Den, der vil skyde Genvej, undgaar ikke det Almindelige — det Intetsigende.

EFTER SKRIFTEMAALET.

Marstrands Higen efter at skildre Livet i dets Mangfoldighed har utvivlsomt ogsaa været medvirkende til den Omlægning i hans Kunst, som nu fandt Sted. Hans overdaadig figurrige Folkelivsbilleder fra denne Periode, »St. Antoniusfesten i Rom«, »Romerske Borgere forsamlede til Lystighed i et Osteri«, »Scene af Oktoberfesten i Rom« og »Moccoli Aften paa Korsoen i Rom«, kunde kun delvis bygges paa Studier. Det var før Impressionis-

mens Tid. En Antydning var ikke tilstrækkeligt. Hver enkelt Figur skulde have sin afklarede selvstændige Værdi indenfor Kompositionen. Men hvor det levende, det bevægede samtidig skulde bevares, dér maatte under disse Forhold det direkte Naturstudium i stor Udstrækning skubbes til Side til Fordel for Arbejdet ud af Hovedet.

GAMMEL OG UNG ITALIENERINDE.

De nye Maal, som Marstrand satte sig, greb ogsaa paa anden Vis ind i hans Udvikling. Den koloristiske Teknik, som han havde tilegnet sig i Eckersbergs Skole, slog ikke længere til. Han maatte søge andre Midler for at opnaa den Farvepragt og festlige Glans, som han gerne vilde have frem. Samtidig maa det nødvendigvis have ligget ham paa Sinde at finde en Malemaade, der gled lettere fra Haanden, og som derfor var i bedre Overensstemmelse med de hastige Bevægelsesmotiver, han særlig dyrkede. Men en Enkelt kan ikke skabe en ny Malerteknik; hertil udkræves en

Skoles fælles Arbejde. Marstrand stod ene i disse sine Bestræbelser. Følgen blev, at der kom noget usikkert over hans Kolorit, og at denne kunde glide ud i det ubehagelige. Det er iøvrigt betegnende, at denne Usikkerhed øgedes, jo længere han fjernede sig fra Eckersberg. Dog maa det ikke glemmes, at han ofte, navnlig i Skitser og Studier, har aabenbaret et koloristisk Syn af Rang; i hans færdige Billeder glippede dette dog til Tider. En medvirkende Aarsag hertil var, at han under sit første Ophold i Rom, til liden Baade for sin Kunst, forelskede sig i Anvendelsen af Lasurer, hvad der kunde give hans Farver en noget stikkende metalagtig Glans.

For ret at forstaa Marstrands Udvikling og de store Modsigelser, som den rummer, maa man gøre sig klart, at det, som han kunstnerisk gennemlevede under sit første Ophold i Rom, ikke var en jævn konsekvent Vækst, men snarere en delvis Ompodning. Den kunstneriske Bane, som han var kommen ind paa gennem Eckersbergs Vejledning, blev ikke afbrudt, han betraadte den ofte senere; men det nye, han optog, var af en hel anden Art. Styrede han efter det Eckersbergske Kompas, gik Farten i naturalistisk Retning; fulgte han det Thorvaldsenske, havde hans overdaadige Fantasi Tag i Roret. Men hertil kom som et meget vigtigt Moment, at de Portrætter, Genre- og Folkelivsbilleder, som han begrændsede sig til i denne Periode, ikke helt tilfredsstillede ham, ikke var det endelige Maal for hans Tragten. Der dæmrede i hans Sind et levende Ønske om at skildre »det store Menneske«. Under Opholdet i Rom beskæftigede han sig meget med Kompositionen til »Den fortabte Søn«, men, skrev han: »Megen Tvivl er opstaaet hos mig om det egner sig for mig at male den Slags Ting. Jeg har ikke den vedholdende Alvor.«

Skønt Marstrand, da han kom til Rom, blev overvældet af Kunstens Storhed og i maanedsvis vandrede rundt uden at kunne samle sig til et større Arbejde, blev det dog et meget betydeligt Antal Billeder, Studier og Tegninger, han fik udført under sit fireaarige Ophold i Italien. Som et særlig typisk Arbejde fra denne Periode bør »Scene af Oktoberfesten i Rom« fremhæves. Det er malet 1839 og blev købt af Thorvaldsen, i hvis Museum det nu hænger. Det er en Hyldest til Livsglæden, som den ytrer sig i og løftes af Musik og Dans. Der er Slægtskab mellem dette Borgertog til Rom og Thorvaldsens berømte Gudetog til Parnas. Stemningen er den samme; Gang og Dans veksler i dem begge; i deres Rytme er der Samklang. Og hvilken plastisk Følelse aabenbarer Marstrand ikke i dette Arbejde! Se den unge Mand med Guitaren, hvor fri er ikke hans Stilling, hvor let hans Gang! Lignende Fortrin findes hos Kæmpen med Faklen og hos mange af de andre Figurer. Men Farveholdningen er desværre langtfra paa Højde med Bille-

dets Plastik. De unge Pigers farverige Dragter virker for metalagtige, og Marstrand er hist og og her ved Gengivelsen af deres klare Toner kommen for højt op i Lyset, saa at den straalende Himmel virker relativ mørk. Til Gengæld er den Hvile, som Kompositionen rummer, af stor Værdi. Den bunder i en omhyggelig Afballancering. Bymuren med den store Trægruppe danner en passende Modvægt mod Osteriets massive Bygninger og de fjerne Bjerge. I Forgrunden indrammes det centrale Parti, det dansende

SØSTERSENGEN.
Den Hirschsprungske Samling.

Par, ligeligt til begge Sider af glade Skikkelser i harmonisk vekslende Grupper.

Hvilken Stigning, der i denne Periode var i Marstrands plastiske Følelse, viser sig i mange af hans Tegninger, maaske mest afklaret i den dejlige, men bedske »Efter Skriftemaalet«, med Munken, som forlader den sønderknuste Synderinde. Alt er kun Antydninger, men alt er fortrinligt. Munkens Skikkelse, Udnyttelsen af hans folderige Dragt er statuarisk set overmaade vægtig; bedst er dog den sammensunkne Kvinde; hver Linie røber præcis Følelse for Bevægelsens Rytmik, samtidig med at Stemningen, den hjerteskærende Sorg, overalt klinger fuldtonende igennem.

Denne Tegning er iovrigt mærkelig i en hel anden Retning. Den viser særdeles klart, at ogsaa Marstrands Sans for Arkitekturens Væsen var bleven vakt under Opholdet i Italien. I den flygtige Angivelse af Rummet mærkes Forstaaelse af Barokkens Storhed. Denne arkitektoniske Følelse, som her er brudt igennem, satte efterhaanden dybe Spor i Marstrands Kompositioner. Den voksede dog kun langsomt; først da det stundede mod Mesterens Livsaften, udfoldede den sig i sin fulde Glans.

Da Marstrand første Gang var i Italien, var han ung og fuld af Livsmod. Gang paa Gang gav hans Fryd over Livet sig Udslag i hans Kunst. Fint og nænsomt træder den frem i den gengivne Tegning af en gammel og en ung Italienerinde. Nok saa straalende, nok saa bedaarende viser den sig dog i den bekendte Skitse »Sostersengen«, der tilhører den Hirschsprungske Malerisamling. Iovrigt er det karakteristisk for ham, at de Skønhedsindtryk, som han modtog i hin Periode, var saa fyrige, at han bevarede dem Livet igjennem i hele deres Friskhed. Atter og atter inspirerede de ham til nye Arbejder. Mange Skitser og Billeder fra hans senere Aar fortæller derom.

* * *

Under hele sit Ophold i Italien længtes Marstrand hjem. Han ivrede mod de Kunstnere, som kunde tænke sig at leve hele deres Liv i det Fremmede; selv følte han, at kun Hjemlandet bød Maleren fuldgyldige Livsbetingelser for hans Kunst. I Udlandet kunde der hentes nye Impulser og læres uhyre meget; men kun i Hjemlandet var der Mulighed for Arbejdets naturlige Vækst. Han agiterede mellem Kammeraterne for, at de alle snart skulde vende hjem, og der lofte i Flok. Men han fandt ikke rigtig Øre. Alene var den vennesæle Mand kommen til Rom, alene drog han hjemad.

Hjemturen, der tiltraadtes i August 1840, kom til at tage lang Tid. Marstrand blev underligt nok hængende i München. Han kunde ikke lide Kunsten dér, og Livet i Olbyen huede ham ikke. Men der var Penge at tjene, og det havde han haardt Brug for. Under Opholdet i München malede Marstrand en Gentagelse af »Oktoberfesten« samt en Række Billeder paa Grundlag af sine italienske Studier. For hans Kunst har Opholdet i München utvivlsomt været skadeligt. Paa dette Tidspunkt var der for ham intet dér at lære uden Unoder. Fra München tog han hjem over Frankrig. I Paris blev han kun tre Uger, altfor kort til at komme til en virkelig Forstaaelse af de tekniske Fortrin, som han i et Brev berømmede den franske Kunst for. Om Efteraaret 1841 satte han atter Foden paa dansk Grund.

* * *

Da Marstrand kom hjem efter fem Aars Fraværelse, var baade han selv og de kjøbenhavnske Kunstforhold mere forandrede, end han sandsynligvis har været sig bevidst. Han var bleven mere Kosmopolit, end han anede, og det herhjemme fremdukkende nationale Syn paa Kunsten var ham i Virkeligheden fremmed.

Den nye Kunstnerslægt, som under hans Fraværelse var kommen til

AGENT SØREN BORCHS SKYDESKIVE.
Den Hirschsprungske Samling.

Skelsaar og Alder, havde paa afgørende Punkter andre Maal end han og hans Venner. Dens Styrke var dens Danskhed, dens Umiddelbarhed og friske Naturalisme. I første Linie stod Lundbye og P. C. Skovgaard. Deres landlige Interesser og store Dygtighed er i vore Øjne noget fastslaaet og velkendt, for Marstrand repræsenterede de noget ganske nyt. Det ene med det andet synes at have grebet ham stærkt og vakt en Lyst hos ham til ogsaa selv at komme i nøje Kontakt med Fædrelandets Natur og Folk. Kort efter sin Hjemkomst slog han sig ned i Roskilde for derfra at studere Omegnens

Bondeliv. En medvirkende Aarsag til dette Skridt maa dog maaske ogsaa søges i, at han var bleven »agreeret« til Medlem af Kunstakademiet. Det paahvilede ham i den Anledning at udføre et »Receptionsstykke«, og det ligger nær at formode, at han har haft en Forhaandsviden om, at Opgaven vilde blive »En Scene af det danske Folkeliv«.

Bedømt efter Udbyttet var Udflugten til Roskilde ikke fuldt tilfredsstillende. Marstrand, denne udprægede Kjøbenhavner, havde ingen Føling med

SCENE AF HOLBERGS »ERASMUS MONTANUS«.
Statens Museum for Kunst.

den danske Bondes Liv og Færd; inderst inde havde han desuden i fuldt Maal sine Bysbørns Afsmag for bondsk Væsen. Dertil kom, at Italiens Skønhed sad ham i Sindet. I Sammenligning med den italienske Almue forekom den danske ham paafaldende plump og grov. Det lykkedes ham faktisk heller aldrig at komme i et hjerteligt og forstaaende Forhold til den; for ham blev de danske Bønder enten latterlige eller dyriske og dorske. Hans mange Studier af Roskildeegnens Landsbyliv vidner tilstrækkeligt derom.

Ogsaa i en anden Henseende blev Opholdet i Roskilde en Skuffelse for Marstrand. Han forlovede sig noget hovedkulds med en smuk og elskvær-

dig Kusine, Datter af Stedets Borgmester, der var gift med hans Moster. Marstrand blev dog hurtig klar over, at de to ikke passede sammen; allerede om Efteraaret hævede han Forbindelsen.

Trods al Modgang blev dog et udmærket Billede Resultatet af denne Udflugt. Den Skydeskive, som Marstrand i Sommeren 1842 malede for Agent Søren Borch, hører til hans betydeligste Arbejder. Flygtigt betragtet er det ikke alene

SCENE AF HOLBERGS »BARSELSTUEN«.
Statens Museum for Kunst.

et fortrinligt komponeret Billede, men tillige en naturlig og livfuld Skildring af en Række Provinstyper. Nærmere beset er det et ret maliciøst Arbejde. Marstrand har utvivlsomt i sit stille Sind let ad den megen Højtidelighed, der udfoldedes ved den nye Fuglekonges Modtagelse af Insignierne paa hans Værdighed. Overalt mærkes en let Overdrivelse. Helheden har faaet en Understrøm af Sarkasme. Kun en enkelt af de skildrede Mænd er taget helt alvorligt; det er Borgmesteren, hvis kloge Ansigt ses bag de slanke Flasker til højre i Billedet.

Om Efteraaret 1842 havde Marstrand faaet mer end nok af sjællandsk Provins- og Landliv. De mange i Sommerens Løb udførte Studier til »et Bondefrieri« blev kastet til Side; Kjøbenhavn blev atter hans Residens. Marstrands Arbejdslyst havde dog ikke taget Skade af den udstaaede Modgang. Omtrent straks efter sin Tilbagekomst maa han være gaaet i Gang med sit Medlemsstykke til Akademiet. Det folkelige Skær, som Opgaven rummede, klarede han med en dristig Fortolkning, der forvandlede »En Scene af det danske Folkeliv« til »Scene af dansk Bondeliv motiveret efter Holbergs Erasmus Montanus«. Gennem denne Fortolkning kom Marstrand ind paa en Vej, som han, i hvert Fald i de nærmest foregaaende Aar, af og til havde tænkt paa at betræde, og som skulde blive af den storste Betydning for hans Kunstnergerning, idet de Holbergske Figurer gennem deres Sandhed og Skarphed blev et rigt Skatkammer for ham, der i sin Virken mere og mere dreves af en uudslukkelig Trang til at forstaa Menneskene og til at faa Tag i deres inderste Væsen.

Marstrands første Holberg-Billede hører langt fra til hans bedste. Han, der paa dette Omraade i flere Tilfælde blev en Vejleder for Scenens Kunstnere, synes i dette sit forste Forsog stærkt paavirket af Stykkets Udførelse paa Theatret. Det bor erindres, at Erasmus Montanus netop den Gang stod paa det kongelige Theaters Repertoire. Det var bleven opført om Foraaret 1842 med Dr. Ryge som Per Degn, og samme Efteraar havde Kristian Mantzius sin Debut i dets Hovedrolle. Herom hedder det i en samtidig Anmeldelse: »I Stedet for den pralende, noget arrige Pedant, som man har Grund til at vente, i hvilken Form saa end den Spillende varierer ham, saa man snarere en godmodig Yngling, som philantropisk soger at undervise de uvidende Bonder«. Meget kan tyde paa, at Marstrand har stottet sig til Mantzius' Opfattelse af Erasmus, der er i hvert Fald fremtrædende Lighedspunkter i deres Fremstillinger af ham. Marstrand har hentet sit Motiv fra Stykkets beromte 3die Scene i 3die Akt, hvor den fiffige Degn korer i Ring med den lærde Magister. I hans Fremstilling er Erasmus ingenlunde den hovmodige Pedant, hvem Stromperne sjasker om Benene; han er snarere en forfinet Mand, der horer hjemme i et andet Lag, i en Verden med videre Horisont end den, Folket paa Bjerget skuer ud over. Marstrand synes ligesom Mantzius nærmest at have haft Medfølelse med denne Intelligensens Repræsentant, som bliver saa ynkeligt trampet paa af den durkdrevne Degn. Medens Fremstillingen af Erasmus saaledes ikke kan siges at være i Holbergs Aand, er Scenens ovrige Skikkelser taget paa Kornet. Dette gælder Ridefogeden, Autoritetsprincipets overlegne Repræsentant, der foler sig tryg i Henhold til Herredsfogedens og Amtsforvalterens Udsagn om, at Degnen

er en brav studeret Mand; det gælder ogsaa Nille, der græder over Sønnens Nederlag, og gamle Jeppe, Bypatrioten, som glæder sig over Bjergets Sejr, skønt den gaar ud over hans eget Kød og Blod. Det gælder endvidere Jacob, den sunde Fornufts muntre Repræsentant; men allermest gælder det den ypperste af dem alle, selveste Per Degn, der rød i Kammen kror sig af sin Triumf og indvendig regner efter, hvor langt han tør gaa. Medens Ka-

FRU FREDERIKKE RAFFENBERG.
Statens Museum for Kunst.

rakteristiken af de forskellige Figurer gennemgaaende er overdaadig vittig og træfsikker, virker Billedet malerisk set ret tørt. Med germansk Omhu er der lidt aandløst gjort Rede for Bondestuens mangfoldige Snurrepiberier og Detailler. Hertil kommer, at den platte, noget ubestemte Lysvirkning, der minder om Theatrets, virker lidt kedelig og understreger det glædeløse i den koloristiske Helhedsvirkning. Det er betegnende for Tidens Kunstsmag, at dette Billede ved sin Fremkomst gjorde saa ubetinget Lykke, at Marstrand straks maatte gaa i Gang med at male en Gentagelse til den kon-

gelige Malerisamling. I ledende kunstinteresserede Kredse saa man først og fremmest paa Billedets Indhold og omhyggelige Gennemførelse, medens man var meget lemfældig i Bedømmelsen af koloristiske og maleriske Mangler. Marstrand fandt intet Korrektiv i indsigtsfulde Modstanderes Kritik; han mødte overalt det farligste af alt — uforbeholden Anerkendelse.

Samtidig med, at Marstrand malede »Erasmus Montanus« Billedet, beskæftigede han sig med et andet Holbergsk Motiv, hentet fra »Barselstuen«. Her indtog han et mere selvstændigt Standpunkt; han følte sig ikke bundet af Theatret og kun til en vis Grad af Komedien. Det er de Besøgende, han har skildret; men han lader ikke Barselkonen hjemsøges af sine Bekendte enkeltvis eller i Grupper, hun modtager dem alle paa en Gang. »Barselstuen« er som Helhed langt smukkere behandlet end Erasmus Billedet. Vel genfindes den platte, temmelig uheldige Belysning; men koloristisk har Maleren været langt mere i sit Es. Damernes pragtfulde Dragter har, baade hvad Stof og Farve angaar, interesseret ham, og han har samlet dem i en ganske vist ikke helt harmonisk, men dog straalende Buket. Ogsaa det gammeldags københavnske Interiør er smukt og i alt væsentligt tidskorrekt set. Mest fanges dog Interessen af den glimrende Maade, hvorpaa de forskellige Karakterer er givet. Her udfolder Marstrands Lune og Vid sig i hele sin Pragt. Han maa nødvendigvis have haft Modeller til de forskellige Skikkelser; men han har ikke været bundet af dem. Hans ufattelig levende Fantasi maa for hans indre Blik have kunnet fremmane hver enkelt Figur. Sladresøstrenes og Madammernes ustandselige Snakkesalighed, Giftighed og Taabelighed er ubarmhjertigt afsløret. Ogsaa den dumstolte Dame, som netop træder ind ad Døren, er fortræffeligt opfattet. Imellem al den megen Flitter danner Gedske Klokkers en underlig melankolsk og ensom Skikkelse, der fra Malerens Side har været omfattet med særlig Sympathi. Det er næsten, som om noget af det, der fyldte Kunstneren selv i denne Periode, her har faaet Udtryk. Marstrand følte sig, saaledes som det fremgaar af mange Udtalelser, inderst inde ulykkelig, ensom og hjemløs. Hans Hjerte havde knyttet sig til Sydens Skønhed; trods alle hans smukke Ord til Vennerne om at fæste Bo i Danmark, længtes han efter Italien. Samtidig følte han sine Evners Brist; han maatte paany ud at lære, og navnlig søge at tilegne sig det Herredømme over de maleriske og koloristiske Midler, uden hvilket han ikke kunde gøre sig Haab om at løse de store Opgaver, som dunkelt foresvævede ham.

Var Marstrands Sind end til Tider tungt, saa havde han dog altid Dampen oppe og var uhyre flittig. Adskillige fordelagtige Salg og en Række Portrætbestillinger, hvoriblandt flere af Christian VIII, satte ham derfor

forholdsvis hurtig i Stand til at samle det til en længere Udfærd fornødne Mammon. Da han i Slutningen af September 1845 tiltraadte sin anden Rejse til Italien, var han den heldige Ejer af 5,200 Rigsdaler, hvad der den Gang var et betydeligt Beløb.

* * *

Marstrands anden Italia Færd blev, saaledes som den var planlagt, en udpræget Studierejse. Nedturen lagdes over Amsterdam og Paris. I Holland samledes hans Interesse om v. d. Helst, Bolls, Rembrandts og Frans

DON QUIXOTES FØRSTE HJEMTOG.

Hals' store Figurbilleder. I Paris fængsledes han af Vernets afrikanske Skildringer og Delaroches populære Hemicycle i École des Beaux Arts. Under Opholdet i Rom kastede han sig over Studiet af et nyt teknisk Hjælpemiddel, Copalfernis, som, efter hvad han skrev til Constantin Hansen, skulde gøre Farverne saa bløde, som man ønskede det, og som desuden tillod, at man straks næste Dag malede ovenpaa dem, uden at de mørknede efter.

Marstrands forskellige Studier var planløse. Han var hidsigt søgende, men han manglede en Rettesnor. Resultatet blev magert. Kun et enkelt af de helt gennemførte Billeder, som han malede paa Rejsen, fortæller om Fremskridt; det er det yndefulde Portræt af Fru Frederikke Raffenberg. I dette Arbejde er Marstrand paavirket af den sympathetiske franske Maler

Gustave Ricard (1823—1873), hvis smukke Portrætter vil være Pariserfarere bekendte fra den retrospektive Udstilling, som Byen Paris i 1912 havde arrangeret af hans Værker. I et Brev til Constantin Hansen skrev Marstrand om Ricard: »Han har malet adskillige Hoveder og Portraiter mesterlig colorerede og modellerede«. Ricards Farve er mildere, mere fyrig og meget mindre broget end Marstrands. I sit Portræt af Fru Raffenberg har Marstrand indfanget nogle af disse gode Egenskaber. Desværre skæmmes Helheden af et paa Væggen bag Fruen malet Billede af en Udsigt over Rom, hvis blaa Toner ikke passer ind i det varmt stemte Milieu.

Iøvrigt var det Drømmene om store Fremtidsopgaver, der i alt væsentligt blev bestemmende for Marstrands Studier. Han tænkte sig Muligheden af at komme til at dekorere Universitetets Solennitetssal med en Række Historiebilleder. Han begyndte at tegne Udkast til dem, men tvivlede om, endnu at have tilstrækkeligt Herredømme over Midlerne til for Alvor at turde give sig i Kast med saadanne Opgaver. Først og fremmest følte han, at han maatte lære sig at male Figurer i Legemsstørrelse. Den bekendte Osteriscene med de unge Piger, der byder en Indtrædende velkommen, blev det første, i flere Henseender mindre heldige, Resultat af disse Bestræbelser. Kompositionen er ikke uden Fortrin i sin harmoniske Opbygning. Men Udførelsen — de unge Piger er ikke Mennesker; det er sukkersøde, indholdsløse Konstruktioner. Og Farven — alt, hvad Marstrand havde lært af Ricard, er svundet bort. Dette Billede synes at røbe, at Marstrand til Tider maa have haft en vrang Opfattelse af »det koloristiske« og ment, at dette bundede i en rig Anvendelse af de stærke Farver, som under hans Haand var tilbøjelige til at blive giftige, uharmoniske og ufriske. En Ulykke var det, som alt antydet, at han aldrig eller i hvert Fald kun i underordnet Grad mødte en vejledende Kritik. Et Billede som Osteriscenen gjorde uhyre Lykke ligesom andre af Marstrands samtidige Genrebilleder, der ubetinget hører til hans svageste. Selv var han sig bevidst, at han var inde paa et galt Spor; men hvori det gale laa, stod ham ikke klart. Til Broderen Troels skrev han i Marts 1848: »Mine Billeder, som jeg sender, ere ikke Resultatet af, hvad jeg har lært; de ere kun Proveklude, unter uns, og jeg haaber i Hiemmet, hvis Tingene gestalte sig bedre, at giøre mig Selv og Eder mere Ære.«

Under Opholdet i Italien kneb det ofte for Marstrand at holde Humøret oppe. Disse idelige Brydninger mellem den gode Vilje og de bristende Evner sled paa ham. Hans Fantasi var dog, som altid, uhyre frugtbar. Herlige Billeder, skabte af ham selv, maa have foresvævet ham. Men naar det kom til Stykket, blev Resultatet langt fra det, han havde haabet. I Virke-

ligheden følte han sig forpint og dybt skuffet. Naar alt saa haabløst ud, har han sikkert ofte, saaledes som af Dr. Beckett antydet, følt sig som en anden

KONSUL C. F. HAGE OG HUSTRU.
Malerisamlingen paa Nivaagaard.

Don Quixote. I et inspireret Øjeblik maa han som i et Syn have set sig selv som den ædle Ridder af den bedrøvelige Skikkelse. — Det blev i Palermo, Marstrand malede sit første Don Quixotebillede, Ridderen, der

ilde medtaget drager hjem efter Kampen med Købmændene. I Marstrands Kunst betegner dette Arbejde et Gennembrud. Det ejer en gribende Stemning. Der er Sus af Aandens Vingeslag. — Hvad var Don Quixote? En Fantast, der kæmpede for en Bunke forældede Idealer; en Taabe, som troede, at han kunde hæmme Vold og hjælpe de Betrængte. Et uklart Hoved, som ikke kunde skelne mellem Drøm og Virkelighed, og som navnlig ikke forstod sin egen Begrænsning. Men var han en Fantast, saa var han tillige en Mand, som hensynsløst, uden Gnist af Bagtanke gik lige løs paa Sagen, og tit høstede sig en brodden Pande, som saa mangen Idealist har gjort det før og siden. Det er nu en Gang Livets Lov, at ingen faar Held til at lodde dets Dybder uden først at være prøvet i Modgang og Lidelse. Marstrand dannede ingen Undtagelse.

I Marstrands senere Kunst indtager Don Quixote og dennes tro Følgesvend Sancho Pansa en fremtrædende Plads. Snart har han kun let af dem; men ofte bæres hans Skildringer af den gækkende Medfølelse, der ligger, hvor Selverkendelsens Ironi og det overbærende Smil mødes.

* * *

Opholdet i Italien blev paa Marstrands anden Rejse ikke særlig langt. Allerede i Begyndelsen af 1848 var han atter i Danmark. Det er betegnende for hans mandige Udholdenhed, at han trods de Skuffelser, Rejsen havde bragt ham, ikke opgav sit Maal, den store monumentale Kunst. Han lod sig dog ikke blænde af denne Attraa og derved forlede til at give sig i Kast med Opgaver, han ikke magtede. Han besad Livet igennem en præcis Selvvurdering, og var paa dette Tidspunkt klar over, at han endnu manglede den til Gennemførelsen af omfattende Kompositioner fornødne Sikkerhed i Behandlingen af legemstore Figurer. Under disse Forhold maa det have været ham en Tilfredsstillelse kort efter sin Hjemkomst at modtage Bestilling paa et legemstort Portræt af Konsul C. F. Hage og Hustru. I sit Anlæg og gennem sin Udførelse viser dette Arbejde, at Marstrands anden Rejse ikke havde været forgæves. Han havde samlet sig en kunstnerisk Ballast, som nu kom ham til Gode. Billedet præges af Djærvhed og Kraft, samt af en indgaaende Opfattelse af det »maleriske«, hvad der nærmere beset betegner en ny Fase i Marstrands Udvikling.

Marstrand tænkte og følte i overvejende Grad plastisk. Hans mangfoldige Tegninger leverer et uomstødeligt Bevis herfor. Det karakteristiske og rytmiske, saaledes som det markerer sig gennem Udtryk, Bevægelse, Linie og Form, har hovedsagelig været Maalet. Det særlig maleriske i Lysets og Mør-

kets Brydninger og Modsætninger har kun undtagelsesvis behersket hans Fantasi og været bestemmende for Virkningen. Ved hans malede Studier og gennemførte Billeder gør noget lignende sig gældende. Bortset fra »Et musikalsk Aftenselskab« og til Nød et Par andre Billeder, er der intet blandt hans tidligere Arbejder, i hvilket Opgavens Løsning er bygget paa et indtrængende Studium af Lysvirkningen. Som Maler har han selvsagt ikke helt kunnet forbigaa disse Fænomener, men de har for ham i hans tidligere Arbejder kun været Hjælpemidler uden selvstændig Værdi. Betegnende

BONDESTUE I DALARNE.

er saaledes de ubestemte Belysningsforhold i Agent Søren Borchs Skydeskive; i den ene Halvdel af Billedet kommer Lyset fra venstre, i den anden fra højre. Ikke mindre karakteristisk i denne Henseende er den platte Lysvirkning i de før omtalte Billeder med Motiver fra »Erasmus Montanus« og »Barselstuen«. Det blev derfor afgjort noget betydningsfuldt nyt i Marstrands Udvikling, at Lys og Skygge kom til at spille en saa fremtrædende Rolle og blev saa konsekvent udnyttet som i Billedet af den gamle Konsul og hans ranke Frue. Der er et andet ikke mindre bemærkelsesværdigt Forhold i dette Arbejde. Billedet er formet som et Udsnit af de to Menneskers daglige Liv, som et Hverdagsbillede.

De kunstneriske og maleriske Impulser, som Marstrand paa sin sidste Rejse havde modtaget fra de gamle Hollændere, kom her til Udfoldelse. I et Brev til Constantin Hansen, et af de mange ildfulde og stemningsfarvede,

KIRKEFÆRD I DALARNE.
Billedets venstre Halvdel.

som han har skrevet, hævder han, at det gælder nu: »hvis Kunsten skal leve og florere, som den gjorde i Holland, at male vor Tid med al den Sandhed som Hollænderne deres«. Denne Tanke er gennemført med ikke ringe Djærvhed. Det gamle, tarvelige Kontor, som danner Baggrunden for Portræt-

terne, har ikke alene interesseret Marstrand, han har været fyldt af dets Poesi. Dets Oprindelighed, dets Præg af at være formet af Livets Behov, var i Pagt med noget af det bedste i hans egen Natur; bevidst og ubevidst

KIRKEFÆRD I DALARNE.
Billedets højre Halvdel.

var han en inkarneret Modstander af alt tilgjort. Dette Forhold har sat sit Præg paa Skildringen. Alt er taget med, men intet er der gjort for meget af. Dette gælder den gamle Pult med dens Tilbehør af Hovedbøger, Kornvægt og meget andet, det gælder Væggen med dens Skilderi og Alma-

nak, det gælder Skranken og det tarvelige Tobaksbord; men det gælder fremfor alt de to Gamle, og ganske særlig den energiske Frues smukke Skikkelse. Desværre ejer Billedet koloristisk set kun liden Magt; Virkningen er lidt sort, Farveglæden kun ringe.

* * *

Kort efter Hjemkomsten fra sin anden Rejse til Italien blev Marstrands Betydning officielt anerkendt. I Slutningen af 1848 blev han udnævnt til Professor ved Malerskolen. Gode Bestillinger blev ham til Del; navnlig som Portrætmaler lagdes der stadig stærkt Beslag paa ham. Men trods al Medbør følte han sig ikke tilfreds. Under Opholdet i Italien var hans Moder død. Hjemmet var opløst. I 1849 mistede han en elsket Broder, Søofficeren Oswald, der omkom ved Linieskibet Christian VIII's Tilintetgørelse i Eckernførde Fjord. Marstrand var dybt nedbøjet af dette Tab; han følte sig ulykkelig og alene. Paa Venner skortede det dog ikke. Var han i Kjøbenhavn, samledes en ret stor Kreds hos ham hver Torsdag Aften i hans Bolig paa Prinsens Palæ. Det var dog ikke nok til at fylde hans Liv. Overfor Vennen Johannes Fibiger raillerede han over sin Tilstand. Han ønskede at blive gift, men fandt det haabløst. Pludselig skiftede dog Forholdene. Uventet, selv for hans nærmeste, blev han i 1850 forlovet og holdt kort efter Bryllup med en 26aarig Dame, den alvorlige og meget musikalske Frøken Grethe Weidemann.

I Marstrands Udvikling greb denne Begivenhed efterhaanden stærkt ind. Efter sit Ægteskab kom han i et langt intimere Forhold til Livet. De smaa Besværligheder, som Ægteskabet bragte, har utvivlsomt til Tider trættet ham; men selve Livets Vidunderlighed blev ham mere bevidst. Han fik et sikrere Tag om dets alvorlige Strenge. Det viste sig tydeligere og tydeligere, at han var en udpræget religiøs Natur. Efter Præsten Johannes Fibigers Udsagn var han »vistnok ingen skoleret Christen, det er i det Hele ikke let nogen selvstændig Lægmand, men han var en alvorlig og tænksom Bibellæser, og saae op til Helligdommen som det Høieste«.

Til at begynde med blev Marstrands Ægteskab den ydre Anledning til, at han atter tog Baksetag med »den nordiske Kunst«. Lokket af H. C. Andersens begejstrede Skildringer af Folkelivet i Dalarne gik Bryllupsrejsen did op. Den Uberørthed og Oprindelighed, som var ejendommelig for Naturen og Folkelivet i denne afsides Egn, fangede Marstrands Sind, saaledes som det fremgaar af en Række inspirerede Tegninger. Planen til det bekendte Billede »Kirkefærd til Leksand Kirke over Siljan Søen i Dalarne« maa

vel alt den Gang være bleven lagt. I hvert Fald fik Marstrand ved sin Hjemkomst af Galeriet Bestilling paa et stort Maleri efter dette Motiv. Den følgende Sommer rejste han derfor atter derop. Trods ugunstigt Vejr lykkedes det ham at fastslaa Kompositionen og udføre saa mange Studier af Landskabet og Befolkningen, at han kunde male Billedet i Kjøbenhavn og faa det afleveret i 1853.

Det er et Kæmpearbejde, som Marstrand her har præsteret. Men skønt det i rigt Maal vidner om hans overlegne Dygtighed, har han dog forløftet sig

LANDSTIGNING VED CANALE GRANDE I VENEDIG.
Statens Museum for Kunst.

paa Opgaven. I Stedet for selve det levende Liv, med dets Sollys og dets straalende Søndagsfest, har han givet et Anskuelsesbillede med detaillerede Redegørelser for de forskellige Scener og Grupper, som han dels har iagttaget og dels konstrueret. Billedet samler sig ikke til en levende Helhed, det falder fra hinanden i en Mængde særdeles dygtigt udførte Enkeltbilleder, som vel aftvinger Respekt, men som mangler Livets Magt til at rive med. En redelig Vilje til at tage alting med har afskaaret ham fra at skabe det store, monumentale og dekorative Værk, som efter alle Solemærker at dømme maa have foresvævet ham.

Kunstnerisk set var det et Par trange Aar for Marstrand. Han følte, at

han gik tilbage; det blev ham klart, at hån maatte bort, dersom han ikke skulde køre fast. Om Efteraaret 1853 drog han atter til Italien. Nedturen gik over Venedig. Det var første Gang, han saa denne By; han blev overvældet. Han havde tænkt sig kun at blive der et Par Dage; han blev der det meste af et Aar. Dens Stilhed var ham en Lise. Hans fængsledes af dens

DE TO VENEZIANERINDER.
Malerisamlingen paa Nivaagaard.

Kanaler, dens snevre Gader, dens stolte Paladser, dens hensmuldrende Rigdom og dens bundløse Fattigdom, der dannede en altid afvekslende Baggrund for Byens ejendommelige Folkeliv. Men størst Betydning fik det dog for Marstrand, at han i dens Kirker og Samlinger kom i inderligt Fortrolighedsforhold til den gamle venezianske Malerkunst. Tizians, Tintorettos og Paolo Veroneses Værker blev en Aabenbaring for ham. Her, hvor nogle af Frankrigs ypperste Malere havde fundet Vejledning, fandt ogsaa han det.

Den venezianske Kunsts Rigdom og Mangfoldighed var i Slægt med noget af det stærkeste i hans egen frodige Natur. Her vandt han frem til Forstaaelse af en monumental Malerkunst, som huede ham; her blev han klar over dens Midler.

CHRISTUS I EMAUS.
Faaborg Kirke.

Medens det indirekte Udbytte af Rejsen blev af største Betydning for Marstrand, blev det direkte ikke overvældende. Af de mange Studier, han malede under Opholdet dernede, er der kun faa, som vidner om det værdifulde nye, som var i Færd med at blomstre frem hos ham; men blandt disse faa er et Par af hans aller bedste, fremfor alle den dejlige »Landstigning ved Canale grande«, der baade er levende og monumentalt komponeret og dertil i Besiddelse af en i Marstrands Kunst sjælden koloristisk Vægt.

Farvevirkningen er dristigt bygget over Gondolierens hvide Dragt, røde Skærf, solbrændte Lød og sorte Haar, over Damens lyse, lette Skikkelse, over en skinnende gul Baldakin og ikke mindst over den skønne, mildt fortonede Baggrund med dens stolte Bygninger og brogede Liv. Et Par andre Studier bør ogsaa nævnes i denne Forbindelse. En af dem er Nivaagaard-

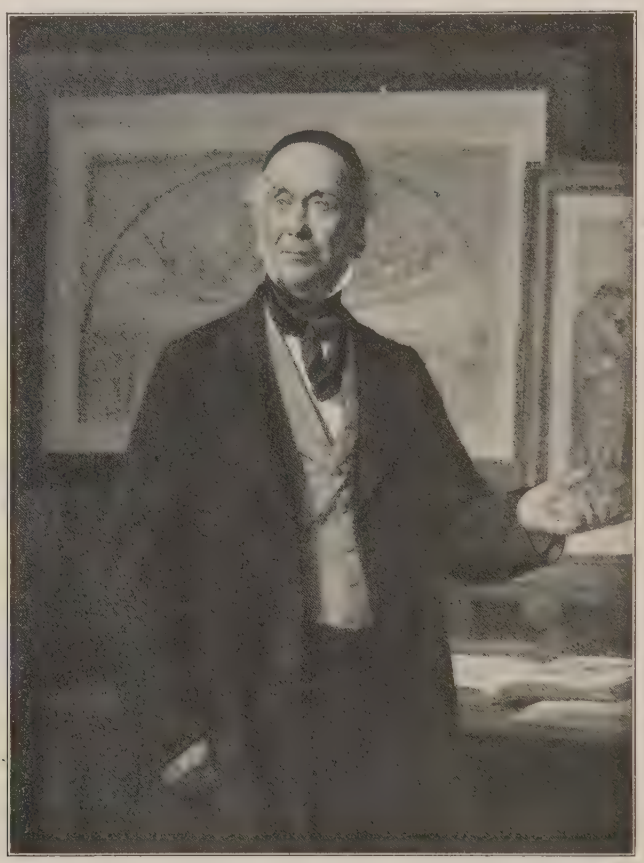

KUNSTHISTORIKEREN N. L. HÖYEN.
Statens Museum for Kunst.

samlingens af »de to Venezianerinder«. Dens Friskhed, Skælmeri og Fornemhed hæver den højt; men desværre lader dens Farvevirkning meget tilbage at ønske. Ejendommelige er ogsaa Studierne fra den stille Kanal med de skønne Broer og af Aftenstemningen paa Canale grande.

Gang paa Gang har Marstrand i sine Breve hævdet, at hans Rejser til Italien i bogstavelig Forstand var Studierejser. De skulde dygtiggøre ham til, ja muliggøre det for ham, at løse de store Opgaver, han længtes efter at give sig i Kast med. Rejsen til Venedig blev den betydningsfuldeste af

dem alle; i flere Henseender satte den Kronen paa Værket og det afgørende Skel i hans Udvikling. Dette viste sig dog først lidt efter lidt. Lige efter Hjemkomsten synes han ikke alene at have følt sig forpligtet til igen at optage Arbejdet med særlig danske Folkelivsmotiver, men ogsaa at have haft Mod derpaa. Hans Betingelser for at kunne faa Held med sig paa dette

NEGERPIGEN.

Omraade var dog snarere blevet ringere, end da han første Gang forsøgte sig. Som den ægte Københavner, han var, havde han som tidligere anført kun ringe Mulighed for at kunne indleve sig i det danske Lands Natur og ingen for at komme i et rent umiddelbart Fortrolighedsforhold til den danske Almue. Hans Forsøg paa, under korte Sommerophold, at skildre dansk Folkeliv blev derfor ogsaa, nu som før, dødfødte. Fra Landet vendte han sig til Kjøbenhavn. Her havde han store Betingelser for at kunne blive en glimrende Skildrer af sin Samtid. Men han var

paa en Maade vokset fra Kjøbenhavn. Han havde set for meget af den store Verden. Maaske var ogsaa en lille Splint af Troldspejlet faret ham i Øjet. Han havde i hvert Fald Blikket paafaldende aabent for alt, som var ringe, vrangt og skævt i hans Fødeby. Men var Marstrand saaledes paa forskellig Vis og af forskellige Grunde bleven afskaaret fra at komme i hjertelig Kontakt med det specielt danske og det specifik kjøbenhavnske, saa var til Gengæld hans Fortrolighed med det almenmenneskelige vokset paa

JEPPE PAA BJERGET.
Den Hirschsprungske Samling.

afgørende Vis. Han var i mange Henseender modnet til at lose de bibelske og historiske Opgaver, som fra Ungdommen af havde foresvævet ham som herlige Maal for kunstnerisk Stræben.

Nu om Dage er Historiebilleder kommen i Vanry i særlig kunstinteresserede Kredse, og overfor moderne bibelske Billeder trækkes der tit paa Skuldrene. Og det med god Grund. Som oftest er Nutidens Malere i slige Billeder inde paa et ganske forkert Spor, idet de ikke har forstaaet at samle Kræfterne om det, som det kommer an paa. Men saaledes har det ikke altid været. De største Malere fra Giotto til Michelangelo og Rafael, fra van Eyckerne til Rembrandt, el Greco og Velasquez, ja, helt op til den moderne

Tid, til Mænd som Delacroix og Puvis de Chavannes, har paa bibelske og historiske Omraader skabt Værker, der tælles blandt Verdens bedste. Formaalet med slige Billeder har i Kunstens lykkelige Perioder næsten altid været et tredobbelt. Først og fremmest er Bestræbelserne gaaet ud paa at give en klar og levende Fremstilling af bibelske eller historiske Personligheder og Begivenheder, i Erkendelsen af, at her er Omraader, paa hvilke det levende saavel som det skrevne Ords Fattigdom tynger, hvor Billedkunsten

JEPPE PAA BJERGET, 3DIE AKT.

bogstaveligt taget er ganske anderledes malende og raader over langt betydeligere Midler til at anskueliggøre. Men ikke nok hermed. Der kan fra et Billede umiddelbart udstraale en Stemning, som, saa at sige, øjeblikkeligt formaar at klarlægge, at uddybe og berige det Rums Betydning, i hvilket det har sin Plads. Og endelig vil et saadant Billede, der skyldes en Kunstner, som helt ud har forstaaet sin Opgave, eje en afgørende dekorativ Skønhedsmagt; dets Farvers og Liniers Harmoni og Fylde kan løfte og bringe Hvile til det skønhedssøgende Sind.

Hvad det som Følge heraf gælder for Kunstneren om at faa frem i denne Art af Billeder, er i første Linie Fortællingens Kerne; jo fjernere Begivenheden ligger, jo mere almengyldig dens Betydning er, desto mindre

Vægt ligger der paa det ydre Apparats historiske Korrekthed. Dybden af Kunstnerens Forstaaelse af Menneskets Karakter og Væsen har derimod altid afgørende Betydning. Noget lignende gælder hans Evne til at komponere Billedet paa en saadan Maade, at dets Indhold fremtræder letfatteligt og virkningsfuldt, samtidig med at dets Linier og Farver samler sig i Harmonier, der er i Samklang med Motivet og uddyber dette.

Marstrands store Betingelser som historisk og bibelsk Maler bundede navnlig i hans overlegne Aand, som satte ham i Stand til med Myndighed at skære ind til Sagens Kerne; dernæst i hans overdaadige Fantasi og frodige Kompositionsevne, og endelig i hans højt udviklede Følelse for det monumentale. De for ham farligste Anstødssteне var hans upaalidelige Farvesans og hans Tilbøjelighed til i de store Billeder at slaa sig til Taals med en altfor summarisk Formgivning.

Længe har Marstrand utvivlsomt ønsket at faa Lejlighed til at tumle med saadanne store Opgaver, der vilde lægge Beslag paa alle hans Evner. Ganske uventet blev Ønsket opfyldt fra en Kant, ingen havde ventet. Det er Faaborg-Kjøbmanden, Agent Lauritz Voigt og Hustru, som har Æren af at være de første, der stillede Marstrand en virkelig monumental Opgave. I Anledning af deres Guldbryllup i 1855 skænkede de Kirken i Faaborg en ny Altertavle, hvis Udførelse overdroges Marstrand i 1856. I Sommeren 1858 var det store Billede fuldført og blev opstillet paa sin Plads i Kirken. Det er Kristus i Emaus, der er skildret. Kristus og de to Disciple sidder ved Bordet, han bryder Brødet, og de genkender ham. Kompositionens simple arkitektoniske Opbygning, store Udsyn og stærke Modsætninger mellem Lys og Skygge er virkningsfuldt afpasset efter Kirkerummets Krav. Men medens Billedet hævder sig smukt paa Afstand, gør det sig ikke helt godt gældende set nærved; de enkelte Skikkelser mangler den endelige Beaandelse. Marstrand har ikke været revet med af Emnet. det har ikke for ham haft Livets Magt. Kristusskikkelsen er lidt sygelig, og baade vag og veg. Koloristisk strejfer Virkningen det grelle, og Formbehandlingen er gennemgaaende temmelig grov. Detaillerne er i stor Udstrækning simpelt hen strøget og ikke indoptaget i de store Former, meddelende disse Livets Spil. Men trods alle Mangler er der noget virkelig godt i dette Arbejde; det føles, at der staar en Mand bag Værket, en Mand, som med stor Energi og paa helt ud selvstændig Vis har søgt at indleve sig i Opgaven.

I Marstrands Udvikling fastslaar dette Arbejde det mærkeligste Vendepunkt. De bibelske Billeder og de store monumentale Opgaver kom fra nu af til at danne det centrale i hans Virksomhed. Dette maa dog langtfra forstaas

saaledes, at de blev eneherskende. Marstrand vedblev at arbejde med de fleste af de Emner, som han Tid efter anden havde beskæftiget sig med. I et Brev til Johannes Fibiger skrev han ved Juletid 1857: »Jeg maler forskellige Sager, hellige og profane, nordiske og italienske, ligesom Lunet byder det.« Endvidere meddeler han, at han har flere Holbergiana for, at han er i Gang med et Portræt af Stiftsprovst Tryde, og at Fru Heiberg snart skal paa Tapetet. Som Supplement hertil kan henvises til, at Karl Madsen i sin Bog om Marstrand anfører: »— det første og stærkeste Indtryk for den, der ved 1860 eller senere første

DON RANUDO DE COLIBRADOS, 2' AKT, 3' SCENE.

Gang besøgte Marstrands Atelier, var netop den mest brogede Forvirring af Billeder og Billedudkast af enhver tænkelig Art. Paa et Staffeli stod et ældre Maleri med et italiensk Motiv, paa et andet et halvfærdigt Holberg-Billede, paa et tredje en paabegyndt Skitse med et bibelsk Emne.« I 1860, mener Karl Madsen, er efternævnte Arbejder udgaaet fra Marstrands Haand: Foruden et nu tabt Billede af Kristus og Børnene, flere af de tidligste Udkast til »Den store Nadvere«, Anlæget til Gentagelsen af »Det lykkelige Skibbrud«, et Kompositionsudkast for en ny Fremstilling af »Tiggergondolen i Venedig«, et lille Billede med Bønder, der kører til Kirke i Dalarne, og desuden to anselige Billeder af Don Quixote. Endvidere adskillige større Portrætbilleder, blandt hvilke anføres Brystbilledet af Fru Hall,

Knæbilledet af Konferensraad L. N. Schønning, to ovale Portræter af Baron og Baronesse Stampe. Blandt italienske Billeder nævnes »Munke, der faar deres Andel i Vinhøstens Overflod« og »Italienerinden, der hjælpes ned af Æslet«. Fra samme Aar er hans Fremstilling af Lady Macbeth, og endelig som »det mærkeligste af alt, hvad Aaret bragte af Nyt i Marstrands Atelier«, hans Skitser til de mægtige Malerier i Christian IV's Kapel i Roskilde Domkirke.

DEN POLITISKE KANDESTØBER, 4' AKT, 9' SCENE.

Denne Opremsning viser ikke alene, hvilken overdaadig Arbejdslyst Marstrand sad inde med, den røber tillige hans Akilleshæl: hans Mangel paa Evne til at begrænse sig. Men selv om hans Flagren fra et Arbejde til et andet, fra en Idekreds til en anden, nødvendigvis maa have hæmmet hans Vækst, saa hindrede den dog ikke, at han paa mangfoldige Omraader naaede længere frem end nogen anden dansk Maler. Blot et lille Udvalg af hans karakteristiske Arbejder fra Manddomsaarene klarlægger hans Alsidighed og overlegne aandelige Kraft.

Som født Psykolog havde Marstrand store Betingelser for at gore sig gæl-

dende som Portrætmaler. Mange af hans Billeder vidner derom. Det faldt i hans Lod ikke alene at male Slægt og Venner, men ogsaa en Række af Samtidens mest fremtrædende Personligheder; i flere Tilfælde er han trængt dybt ned under Overfladen og har ydet vægtige Bidrag til Vedkommendes Karakteristik. Grundlaget for sine Portrætters dekorative Virkning har han saa godt som altid søgt i det monumentale; det er ikke Livets og Farvernes

COLLEGIUM POLITICUM.
Deponeret i Statens Museum for Kunst.

Spil, men de store Linier og Hovedformer, som fortrinsvis bærer den. Blandt Marstrands større Portrætter fra Manddomsaarene er vel nok det af Kunsthistorikeren N. J. Høyen det betydeligste. Høyen var en glimrende Foredragsholder; om hans vidunderlige Evne til at fastholde sine Tilhøreres Interesse gaar der mærkelige Frasagn. I nøje Overensstemmelse med sin Sky for alt officielt og sin Trang til at holde sig til Hverdagslivet, har Marstrand skildret Høyen som Foredragsholder iført den for ham karakteristiske daglige Dragt. Det bærende i Billedet viser sig navnlig i den overordentlige Sikkerhed, hvormed det centrale — Høyens aandelige Grebethed og hans i fjerne Skønheds-

riger dvælende Blik — er fastholdt. Billedets Monumentalitet beror derfor nok saa meget paa dets indre Storhed som paa selve Formbehandlingen. En Modsætning hertil danner paa en Maade Portrættet af Negerpigen med Kunstnerens to Niecer. Her spiller det sjælelige en underordnet Rolle; til Gengæld afspejler det, bedre end noget andet af Marstrands Arbejder, hans Evne til at mestre rene og enkle Formers monumentale Skønhed. Ret af Hjertet har

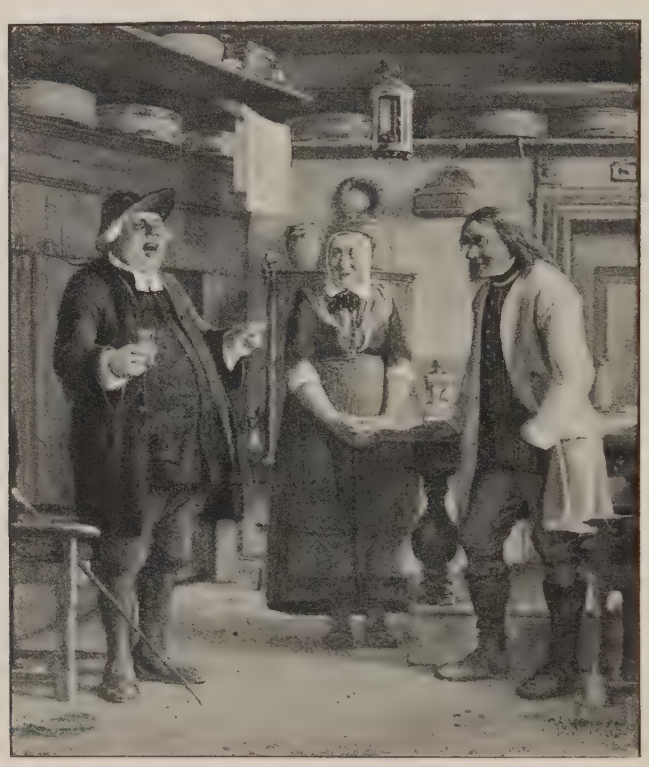

PER DEGN SYNGER FOR EN SNAPS.
ERASMUS MONTANUS, 1' AKT, 4' SCENE.
Ny Carlsberg Glyptotek.

han frydet sig over den Formens Storhed og Simpelhed, som aabenbarer sig i den unge Piges primitive Træk, og han har været revet med af Skikkelsens elegante Linier, saa vel som af Nakkens og Turbanens kække Sammenspil. Ogsaa koloristisk har han været begejstret. Negerindens mørke Lød, hendes gule Turban, hvide Kjole og røde Sjal staar pragtfuldt sammen.

Foruden i Portrætterne var det i Holberg-Billederne, at Marstrands psykologiske Sans gav sig de vægtigste Udslag; denne traadte dog her i Forbindelse med et udpræget satirisk Element i hans Temperament. Han forstod mesterligt, under en skæmtende Form, at svinge Svøben over sine

Medmenneskers Daarligheder. Blandt de Komedier, som hyppigst og lykkeligst har fanget hans Sind, kan nævnes »Erasmus Montanus«, »Jeppe paa Bjerget«, »Den politiske Kandestøber«, »Den Stundesløse« og »Don

AVIND HOS ÆOLUS. PEDER PAARS, 1' BOG, 1' SANG.

Han dertil skielvende da svared: Om I ville
I Morgen komme hid; nu har jeg at bestille:
Jeg aldrig haver Roe; nu een, nu anden, Vind
Mig plager — — — —.

Ranudo«. I Gengivelsen af Scener og Skikkelser fra hvert enkelt af disse Stykker har han naaet det mesterlige. Hans Fortolkninger af de Holbergske Figurer er i mange Tilfælde klassiske; det kan synes umuligt at trænge ind til en dybere Forstaaelse af dem. Fænomenet kan kun forklares ved,

at Holbergs Figurer ikke alene stadig har levet i Marstrands Fantasi, men ogsaa har vokset i den, og er bleven til en Art selvstændige Væsner, hvem han har kunnet aflure betegnende Træk, som Digteren ikke har an-

DEN STUNDESLØSE.

tydet. I inspirerede Øjeblikke har han med træfsikker Streg fæstet dem til Papiret eller med ikke mindre sikre Penselstrøg fanget dem ind paa Lærredet i Skitsens beaandede, men flygtige Form. Det er en Mangfoldighed af Karakterer og Sindsstemninger, som Marstrand ad denne Vej har givet blivende Form, alle bærer de straalende Vidnesbyrd om hans overdaadige

Fantasi og Lune, samt om hans rigt nuancerede Intelligens. At alt lykkedes saa fuldkomment for ham staar, som af V. Jastrau anført, i Forbindelse med hans fænomenale Rumsans og den sikre Følelse, hvormed han forstod at anbringe sine Figurer i det rette Forhold til hinanden indbyrdes og til Omgivelserne, saa vel som i hans enestaaende Evne til at arbejde ud af Hovedet.

Mange Tegninger og Skitser kunde med lige god Ret fremhæves i denne Forbindelse. Af de her gengivne viser Maleriet med Jeppe, der kræver

DON QUIXOTE I DE SORTE KLIPPER.

Ridefogeden hængt, Marstrands sjældne Evne til fuldkommen naturligt at manøvrere med mange Figurer; det giver tillige en god Forestilling om hans højtudviklede arkitektoniske Sans. Interiøret er baade fornemt og skønt. Det er som en Hyldest til Rococotidens Elegance; en Hyldest, der taler højt om Marstrands Selvstændighed, naar det erindres, at Rococoen det meste af det 19de Aarhundrede i kunstinteresserede Kredse stod paa det aller sorteste Brædt. Hvad de optrædende Personer angaar, er Tjenerne og Jægerne med Valdhornene, hver især blændende sikkert karakteriserede gennem en Række smaa, men højst personlige Træk. Fremstillingen af Baronen, Ridefogeden, dennes Kone og Jeppe er i og for sig god; dog har Marstrand i den vedføjede Tegning genialere og mere hensynsløst slaaet

ned paa Jeppes Raseri og ubændige Hævntrang, der saa at sige faar Øjnene til at springe ud af Hovedet paa ham.

I Breve og Tegninger har Marstrand ofte rettet skarpe, ikke altid lige velbegrundede Angreb paa »den fine Verden«; men aldrig har han gjort

DON QUIXOTE I BESØG HOS HERTUGEN.

det saa vittigt og saa muntert som i Fremstillingen af Don Ranudo de Colibrados og hans Frue, der modtager Isabella de las Minas.

Tegningen af Raadsherreindernes Besøg hos Herman von Bremens Kone fortæller om Marstrands vidunderlige Evne til at leve sig ind i en Situation. Ingen af de optrædende kan tænkes bedre karakteriseret. Den maalløse Geske; Arianke, der koger over; Henrich, der lemper hende ud, er hver

for sig baade set og følt. Aller bedst er dog den ene Raadsherreinde. Der er ikke Tvivl om, at hendes opblussende Indignation bunder i en total Mangel paa Kendskab til Livet.

ADAM HOMOS DØD.

Med Rette regnes det her gengivne Forarbejde til »Collegium politicum« blandt Marstrands ypperste Holberg-Billeder. Dets Komposition har ikke Jeppe-Billedets symmetrisk afbalancerede Ro, til Gengæld ejer det, hvad det maleriske og koloristiske angaar, store Fortrin, og dets Foredrag er til-

lige helt igennem nok saa friskt. Det er desuden interessant i en hel anden Retning; det godtgør, at Marstrand ikke var uberørt af det Hovmod, hvormed Bourgeoisiet og de lærde Kredse i Frihedstidens Begyndelse saa ned paa Haandværkerne og det jævne Borgerskab.

Blandt Marstrands harmløse Holberg-Skildringer kan næppe paavises nogen mere vittig end Glyptotekets Studie af Per Degn, der synger for en Snaps og ved sin vidunderlige Kunstpræstation ganske tager Vejret fra Jeppe

KJØBENHAVNSK SELSKABSLIV.

og Nille. Helt lystig er Illustrationen til den beromte Scene i »Peder Paars«, hvor Avind hjemsøger Æolus og lige saa lidenskabeligt som snedigt bestormer den betrængte Mand med sit »Ach! slip en kraftig Vind, og Havet for mig rør!«. En ganske særlig Plads mellem Marstrands Holberg-Tegninger indtager adskillige af hans Illustrationer til »Den Stundesløse«. Marstrand har Tag i Staklens Lidelser. Ikke mindst gælder det den her gengivne Tegning, der beretter om, hvorledes Vanvidet er i Færd med at gribe den Stundesløses forjagede Hjerne.

Næst Holberg er Cervantes den Forfatter, som har sat Marstrands Fantasi stærkest i Bevægelse. Cervantes' Skildringer af Don Quixote var ham

en uudtømmelig Kilde, der strømmede med Vemod og Spot. Hvilken Sum af Medfølelse rummer ikke Skildringen af Helten, der mellem de sorte Klipper grunder over Verdens Tilskikkelser: og hvor skarpt og fint snærtes ikke Indbildskhed, Forfængelighed og Naragtighed i Don Quixotes Besøg hos Hertugen!

Skønt det vides, at Paludan-Müllers »Adam Homo« har levet i Marstrands

KJØBENHAVNSK SELSKABSLIV.

Tanker, har dette Værk dog kun sat faa kendte Spor i hans Kunst. I en ret gennemfort Tegning, som Marstrand forærede Digteren, har han givet en genial Karakteristik af »lille Jensen«, der med sine aandsfortærende Forslag piner Livet af Adam Homo. Hver Linie i Mandslingens Skikkelse er præget af Ivrighed og Selvglæde. Brillerne er gledet langt ud paa hans spidse Næse, og han er saa optaget af sine Noter, at han selv er ved at glide ned af Stolen. Tegningen hører iøvrigt til de sjældne, i hvilke Marstrand har tilstræbt en malerisk Virkning, bygget over stærke Modsætninger mellem Lys og Skygge. Men ret betegnende for hans Mangel paa umiddelbar Interesse for disse Fænomener er den Ligegyldighed, hvormed han har be-

handlet dem. Lysgiveren, den tændte Lampe, er saaledes mørk, det samme gælder den stærkest belyste Del af Sengeomhænget, medens Adam Homos Hoved, der logisk set burde ligge i Skygge, er fuldt belyst. Som Aarene gik, tabte Marstrand mere og mere Sansen for den Eckersbergske Naturalisme. Hans Fantasi var altfor levende. Skolens til Tider noget pedantiske Krav paa nøjagtigt Naturstudium blev ham et trykkende Baand, som kunde virke dræbende paa hans Inspirationer.

Som alt anført sad Marstrand inde med store Betingelser for at blive

DEN FORTABTE SØN.

en aandfuld Skildrer af Kjøbenhavn og Kjøbenhavnerne. I mangfoldige Tegninger har han givet flygtige Omrids af sine Bysbørns Liv og Færden; han spænder her over vide Felter, der strækker sig fra Gadens Udskud til Verdens Fornemme, fra Selskabslivets Fest til Dødens Alvor. Hans Snerten til Kjøbenhavnerne ramte ikke mindst den Del af dem, som hørte til den »fine Verden«. — Den ene af de her gengivne Tegninger, der begge kan regnes til de velvilligere, maa, efter Damernes Klædedragter at dømme, skrive sig fra de yngre Aar; den anden, den myndigste af de to, er fra Krinolinernes Tid, altsaa fra en Periode, i hvilken Marstrand stod i sin fulde Kraft. I den tredje er Motivet hentet fra Lignelsen om »den fortabte Søn«, der er set i

Samtidighedens Belysning. Medens Faderens og den hjemvendte Søns Skikkelser ikke udtrykker noget særligt, er der baade Peber og Salt i Karakteristikken af den retfærdige Søn; hans brutale Egoisme og hans Hjerteløshed er ubarmhjertigt skaaret ud af Livet.

KARDINALEN UDDELER VELSIGNELSER TIL TIGGERNE.

Hvor utrolig hurtig og træfsikker Marstrands Opfattelse var, afspejler sig pragtfuldt i den bekendte malede Skitse med Kardinalen, der fra sin Karrosse iler ind i Kirken og klarer de besværlige Tiggere fra sig med en flygtig Velsignelse. Marstrand har tydeligt nok ikke alene set denne Scene, den er tillige bleven en Oplevelse for ham; et lille Forarbejde ejer i næsten overvældende Grad Livets Magt; det aander den dybeste Medfølelse og den skarpeste Spot. Hans Hjerte har slaaet varmt for de Mennesker, der gen-

nem Fattigdom og Lidelse har erhvervet sig nogen Lighed med Lignelsens Lazarus; medens han kun havde sviende Slag tilovers for den gennem Rigdom og Vellevned forraaede Prælat.

Som flere Gange fremhævet følte og tænkte Marstrand i overvejende Grad plastisk. Dog har han ogsaa i enkelte Arbejder vist en saa levende Følelse

DEN NYSKABTE EVA.
Den Hirschsprungske Samling.

for det maleriske, at der ikke kan være Tvivl om, at Aarsagen til, at dette spillede en saa underordnet Rolle i hans Kunst, maa søges i Forholdenes Magt og ikke i en Begrændsning af hans Evner. Det maa i denne Forbindelse ikke glemmes, at den overvejende Del af det 19de Aarhundrede herhjemme, paa Kunstens Omraade, stod i Plastikens Tegn. De Thorvaldsenske Traditioner bares videre af Mænd som H. V. Bissen og Jerichau, og fik i store Kredse en bestemmende Indflydelse paa Smagen, hvad der i ikke ringe Grad svækkede, ja undergravede Interessen for og Forstaaelsen

af det maleriske og det dermed nøje forbundne koloristiske Element i Kunsten. Dette Forhold har utvivlsomt haft Indflydelse paa Marstrand; men hertil kom, at han aldrig traadte i et virkelig intimt Forhold til den franske Malerkunst, den eneste, som i denne Periode afgjort byggede paa et malerisk og koloristisk Syn.

FRIERENS BESØG.
Statens Museum for Kunst.

Marstrands Blik for det »maleriske« træder smukt frem i det halvfuldførte Billede »Den nyskabte Eva« og i Skitsen »Frierens Besøg«, et af hans mange Forarbejder til »En Frierscene«. I »Den nyskabte Eva« viser det sig navnlig i Kompositionens Udnyttelse af den paradisisk frodige Skov og det vide Udsyn over et overdaadigt Landskab, medens det »koloristiske« præger de milde, fyldige Toner, hvori alt er stemt. Billedet hører til Marstrands friskeste. Skønheden i Adams Stilling øges af den Begejstring, der præger hver Linie. Eva ejer det nye Vidunders, den nye Aabenbarings

Friskhed; hun er det straalende Uberørtes lysende Repræsentant, medens Adams mørkere Skikkelse synes i Slægt med Livets dunkle Magter. Det er det samme Modsætningsforhold, som danner Grundstemningen i den geniale Skitse »Frierens Besøg«; men her er den skarpere, mere energisk fremhævet gennem en vidunderlig lykkelig og helt ud malerisk Fremstilling. Det rene, det uberørte, det jomfruelig friske er repræsenteret af den yndefulde unge Pige, der, iført et lyseblaat Liv og en lyserød Nederdel, forventningsfuld sidder bøjet over sit Sytøj. Hendes fagre og skære Væsen fremhæves af den

CHRISTIAN IV PAA »TREFOLDIGHEDEN«.
Skitse til Billedet i Roskilde Domkirke.

sortklædte Frier, den erfarne, den i Livets dystre Skole prøvede Mand. Der er her, ad ren malerisk Vej, indfanget en Stemning af en egen Rigdom og Skønhed; Ord kan ikke give den Udtryk, udsprungen som den er af lyse og mørke Toners underfulde Sammenspil. Atter et skønt og ejendommeligt Udslag af det stærke og bærende Element i Marstrands Kunst, hans store Menneskelighed.

* * *

Bestillingerne paa de monumentale Billeder, som Faaborg-Altertavlen var Forløberen for, kom ikke straks efter Altertavlens Aflevering; og da de kom,

omfattede de kun historiske Motiver. Det blev Roskilde Domkirke, som brød Banen, Universitetet og Nationalbanken fulgte efter.

Marstrands to Billeder i Christian IV's Kapel er med god Grund højt skattede i vide Kredse. I det ene, »Dommen over Christoffer Rosenkrantz«, er Kongens Retfærdighedssans forherliget; i det andet, »Kong Christian IV paa »Trefoldigheden« i Slaget ved Femern den 1ste Juli 1644«, prises hans Manddom og Mod. Kompositionerne er mesterlige. Med stor Kraft er Virkningen koncentreret om Kongens Skikkelse, der i begge Billeder fremtræder

DOMMEN OVER CHRISTOFFER ROSENKRANTZ.
Skitse til Billedet i Roskilde Domkirke.

med alt beherskende Magt. Dette er det væsentlige. Om Enkelthederne kan der disputeres; men de er ikke afgørende for Arbejdets Værdi. Saadanne Billeder er ikke og kan aldrig blive historiske Aktstykker, deres Betydning ligger paa et ganske andet Omraade end det historisk saglige. De er nærmest at sammenholde med Heltedigte. Deres værdifuldeste Egenskab er, at de øger Rummets Stemning, at de griber og løfter Sindet, at de ægger og vækker Længslen efter stor og herlig Daad.

Til Universitetets Solennitetssal naaede Marstrand kun at faa udført et Billede, »Universitetets Indvielse i Vor Frue Kirke den 1ste Juni 1479«; til to andre, »Hans Tausen beskytter Biskop Rønnov« og »Jacob VI besøger

Tycho Brahe paa Uranienborg«, fik han kun udført Skitserne. Døden indhentede ham, inden han fik lagt Haand paa det endelige Værk.

Marstrands fremragende monumentale og dekorative Sans træder fuldgodt frem i »Universitetets Indvielse«. I kunstnerisk Værd staar dette Arbejde højt over Solennitetssalens øvrige Malerier. Det bygger sig ind i Rummet, understreger og forhøjer dettes Stemning. Vel ejer det ikke den heroiske Pathos, som udmærker Billederne i Christian IV's Kapel, til Gengæld er dets Farveholdning renere og langt festligere.

Det af Nationalbanken bestilte Billede naaede Marstrand ikke at faa udført. Dette er saa meget mere at beklage, som det vel var det af dem, der laa ham selv stærkest paa Sinde, og til hvilket han har gjort de mest indgaaende og vægtige Forarbejder. Emnet tog han, trods Bankbestyrelsens Indsigelse, fra det Nye Testamente; han lod sig ikke rokke fra sin Ide, at det skulde være Lignelsen om det betroede Pund. Af alle Marstrands store Kompositioner er denne vel nok den festligste, den mest marvfulde og utvivlsomt den, som han havde levet inderligst med i. Selve Lignelsen har sikkert paa sin Maade haft fundamental Livsværdi for Marstrand; han var sig sit Ansvar i Livet næsten pinligt bevidst; han kunde tynges af Tanken om, at han selv var Forvalter af et betroet Pund, for hvilket der en Gang vilde blive afkrævet ham Regnskab. Den Skitse, som det formentlig har været hans Hensigt at lægge til Grund for det endelige Billede, ejes af Ny Carlsberg Glyptotek. Der er over Intonationen, over det lykkelige Farvevalg og over Arkitekturen en Duft fra det stolteste Venedig; men hvad mere er, det er som en Genspejling af Lignelsens uendelige Rækkevidde. Scenen er en aaben Loggia med vid Udsigt over en rig Handelsstads intense Liv; til højre en Trappe, ved hvilken en Kriger holder Vagt; til venstre sidder Herren i en Slags Tronstol; ved Bordet hos ham har Bogføreren Plads; omkring ham arbejder hans Mænd. Foran Herren staar den utro Tjener, de øvrige tilsagte er enten parate til at aflægge Regnskab eller er i Færd med at nærme sig, en dukker just helt frem fra Trappen. Hver enkelt af Skikkelserne tegner sig i hele sin plastiske Kraft, alle er de rolige og statuarisk skønne, derved understreges paa afgørende Vis Hovedgruppens explosive Kraft. Naar undtages den utro Tjener, der er skildret som en sølle Fyr, berettes der kun om fri og ædelbaarne Mænd. Hvert Penselstrog er bredt og sikkert, hver Linie og Tone er præget af en imponerende Myndighed, som staar i bedste Samklang med Kompositionens rytmiske Vekslen af enkelte Figurer og frit sammenstillede Grupper. Kun én Gang har Marstrand som Maler og som Sjæleskildrer naaet højere, det er i den ene af Skitserne til »Den fortabte Søn«.

Medens det kan synes som et Spil af Tilfældet, at Bestillingen paa Altertavlen i Faaborg blev Marstrand til Del, saa var det absolut ingen Tilfældighed, at han modtog den. I Marstrands sidste 15 Leveaar havde de religiøse Motiver ubetinget den største Magt over hans Sind. Betegnende er det bekendte, og til en vis Grad det berømteste af alle hans Billeder, »Den store Nadvere«, som han arbejdede med i 10 Aar, og til hvilket han udførte mangfoldige Tegninger og Forarbejder. Paa den moderne Betragter

UNIVERSITETETS INDVIELSE I VOR FRUE KIRKE DEN 1. JUNI 1479.
Kjøbenhavns Universitet.

vil det vel i Almindelighed virke noget formalet; dets Farvevirkning vil synes lovlig grel; ogsaa Penselføringen vil skuffe; i store Partier har den mistet sin Friskhed. Nærmere beset viser det sig dog at være ikke saa lidt af et Mesterværk. Holdningen er imponerende. En overdaadig og rig Komposition hæver det højt. Billedets monumentale Virkning beror i fremtrædende Grad paa dets Arkitektur. Det flade Loft med de dominerende Bjælker, de elegante joniske Søjler, det tavlede Gulv, Baggrundens mægtige Buer, Musiktribunen, de bugnende Borde og de vekslende Udsyn bygger sig sammen til en i sin Vælde kongelig Helhed. Skønt og naturligt er det ogsaa skil-

dret, hvorledes Fattige og Krøblinge og Halte og Blinde er bleven bænkede i al denne Herlighed og finder sig frydefuldt hjemme. Tjenerne indfører nu de sidste Gæster, der er sankede op paa Vejene og ved Gærderne. Alle de mange Skikkelser fordeler sig naturligt i den store Sal, hvis lysende Midtpunkt er Kristus-Skikkelsen, der desværre her ligesom i Faaborg Billedet er bleven lovlig vag.

Ogsaa den store Altertavle, som Marstrand vilde have skænket St. Poulskirken i Nyboder, men som han ikke naaede at faa fuldført, skæmmes af en tilsvarende Mangel. Motivet er taget fra Fortællingen om den vantro Thomas.

DET BETROEDE PUND.
Ny Carlsberg Glyptotek.

Kompositionen bringer Bud fra Højrenaissancens store Simpelhed og dens sindrige Udnyttelse af en jævnt fremadskridende Vekslen i Stillingerne. De staaende Disciple, der sammen med den knælende Thomas har slaaet Kreds om Kristus, ses i jævne Overgange i Profil til venstre, en face, i Profil til højre og fra Ryggen. Alt er saa naturligt udformet, at Harmonien, som er opnaaet gennem denne rytmiske Forskydning, føles stærkt, medens Aarsagen kun konstateres gennem en analytisk Betragtning. Billedet blev som sagt ikke fuldført; dette er sandsynligvis Grunden til, at dets Farvevirkning har faaet Lov til at beholde sin milde Fylde, og ikke er bleven skæmmet af de skarpe Lasurer, hvis Fristelser Marstrand havde saa vanskeligt ved at modstaa.

Perlen blandt alle Marstrands kristelige Arbejder er dog den førnævnte, her gengivne Studie til det aldrig fuldførte Billede af den fortabte Søn. Fra Ungdommen af har Marstrand syslet med dette Motiv. Mange Løsninger har han forsøgt, men ingen blev fuldbaaren som denne. Som Maleri betragtet er det dejligt. Dets sparsomme Farver har en ren og klar Samklang. Rummet er fortrinligt formet. Det store Skab giver Holdning og lader føle Beboernes solide Velstand. Figurernes Sammenspil kan vanskeligt tænkes mere fuldkomment. Tilsammen danner de en bevæget og

DEN STORE NADVERE, LUC. 14, 15—24.
Statens Museum for Kunst.

dog vel afbalanceret Helhed. Den selvretfærdige Søn, som ikke kender Fristelsernes Mangfoldighed, og som i sin Korrekthed er absolut uforstaaende overfor den angergivne Synder; den myndige Fader, der baade ejer Straffens og Naadens Vælde; og endelig den sammensunkne, fortabte og genfundne Søn er hver for sig fuldendt mesterligt karakteriserede. Dertil er Foredraget levende; hvert Penselstrøg er energisk og træfsikkert. Hvornaar denne Studie er malet, vides ikke med Bestemthed; det venezianske i dens Holdning viser, at dens Tilblivelse falder efter Rejsen til Venedig; men hvorom alting er, intet andet af Marstrands Arbejder giver et saa rigt og skønt Indblik i hans Sjæls Storhed.

Efter det for Marstrand saa betydningsfulde Ophold i Venedig 1853—1854 greb ingen ydre Begivenhed paa afgørende Vis ind i hans kunstneriske Udvikling. Forskellige mindre Rejser, som han foretog, dels af Helbredshen-

DEN VANTRO THOMAS.
Statens Museum for Kunst.

syn, dels for at udvide sin tekniske Viden og dels for at opfriske gamle Minder, satte ikke dybere Spor i hans Gerning.

I omtrent 25 Aar var Marstrand Lærer ved Kunstakademiet, Professor i Modelskolen. Det kan være tvivlsomt, om han egentlig var en dygtig Lærer, men der kan ikke være Tvivl om, at han var højt elsket og beundret af sine Elever. I sine Livserindringer skriver Maleren Kr. Zahrtmann, om

hvorledes de Unge saa op til ham som til en Gud. Han havde i høj Grad deres Øre, og til Trods for, at han tit var baade gnaven og vrissen, arbejdedes der med Lyst paa hans Skole.

Holger Drachmann har i sin Bog »Med den brede Pensel« tegnet et ypperligt Portræt af Marstrand. Den høje smukke Mand med de nervøse Hænder og det skarpe Blik. Ofte var han affejende; men hvor han hos den Unge sporede Talent, var han baade Vejleder og Ven, og var navnlig

DEN FORTABTE SØNS HJEMKOMST.

altid paa sin Post for at slaa umodne Storhedsdrømme ned. I Selskabslivet traadte hans Lunefuldhed særlig frem. Han kunde være charmerende, men ogsaa stødende i sin Optræden. Han elskede Musik, og i Tonernes Verden fandt han Lindring for sit Tungsind.

Marstrand var en i høj Grad retlinet Karakter og var dertil i Besiddelse af en betydelig Portion sund Sans. Endskønt han ikke rigtig havde Tro til, at Kunstakademiet kunde blive det, som det burde være, ofrede han det meget Arbejde og tog virksomt Del i dets Ledelse. Fra 1853 til 1857 og fra 1863 til sin Død var han dets Direktør.

I 1867 mistede Marstrand sin Hustru. Han knugedes af Tabet; men Ven-

ners Deltagelse gav ham nyt Mod. Selv brød han dog faa Aar efter sammen. Han led af en rask fremskridende Sukkersyge, der forværredes af hans rastløse Arbejde. I Slutningen af 1871 ramtes han af et lettere Slagtilfælde, der lammede hans venstre Side; Sygdommen berøvede ham hans

CARL BLOCH: PORTRÆT AF WILH. MARSTRAND 1867.
Den Hirschsprungske Samling.

Livsmod, men berørte ikke hans Arbejdslyst. Hans sidste Aar blev kummerfulde. Den 21de Marts 1873 gik han bort. Med ham mistede Danmark en af sine rigest udstyrede Sønner. Hans Samtid følte det. Under stor Deltagelse fandt hans Bisættelse Sted fra Antiksalen paa Charlottenborg. Ungdomsvennen, Præsten Johannes Fibiger talte ved Baaren, og Elever bar deres gamle Mester til Graven.

Vald Andersen

Wanscher: Bogen om Holland

Kunstindustrimuseets

Bibliotek